

Asia: VN/8392/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

2 a § Maksun periminen / Uttag av avgif

Otsikointia on tarpeen muuttaa säännöksen sisältöä paremmin kuvaavaksi.

Ehdotetun pykälän sanamuotoa on syytä selkeyttää siten, että 1 momentin ensimmäinen virke muotoillaan seuraavasti: "Kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle maksusta lasku". Esitysluonnoksessa lasku rinnastuu tasamaksuissa päätökseen, johon voi hakea muutosta tekemällä oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksesta ehdotetaan säädettäväksi esitysluonnoksen muutoksenhakua koskevassa 15 §:ssä. Selvyyden vuoksi oikaisuvaatimuksen tekemisestä olisi perusteltua säätää tässä pykälässä lisäämällä siihen uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin muutoksenhausta laskuun. Ehdotettu 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi.

Tulosidonnaisen palvelun antamisesta tehdään hallintopäätös, johon voi hakea muutosta oikaisuvaatimusteitse. Koska asiakkaalle annettava lasku on hallintopäätöksen täytäntöönpanoa, ei ole tarkoituksenmukaista, että jokaisesta yksittäisestä kyseistä hallintopäätöstä koskevasta laskusta olisi erillinen mahdollisuus hakea muutosta. Tältä osin esitysluonnosta on syytä täsmentää.

Pykälä on muutoin kannatettava eikä laskun vähimmäistietoihin ole lisättävää.

2 b § Päätös maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta / Beslut om avgift som bestäms enligt betalningsförmågan

Yhdenmukaisuuden vuoksi oikaisuvaatimuksen tekemisestä on perusteltua säätää tässäkin pykälässä lisäämällä siihen uusi 2 momentti vastaavalla tavalla kuin edellä 2 a §:n kohdalla.

Asiakasmaksupäätöksen sisällöllinen sääntely on kannatettava ehdotus, jotta asiakkaat tietävät päätökseen sisältyvät palvelut ja niistä perittävät maksut perusteluineen. Asiakkaat tulevat valtakunnallisesti kohdelluiksi yhdenmukaisesti. Säännökseen on perusteltua lisätä asiakkaan informoimiseksi, että hänen tulee olla yhteydessä pykälän 5 kohdassa tarkoitettuun tahoon esitysluonnoksen 10 j §:ssä tarkoitetuissa asiakasmaksuun vaikuttavissa tilanteissa. Tällainen tilanne on esimerkiksi asiakkaan tai hänen perheensä maksukyvyyn muuttuminen olennaisesti, minkä takia asiakasmaksu tulisi tarkistaa.

3 § Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävä maksu / Avgift för oanvänd service

Jos varatun palvelun käyttämättä jättäminen ei olisi aiheutunut hyväksyttävästä syystä, maksu voitaisiin esitysluonnoksen mukaan jättää perimättä, jos periminen olisi kohtuutonta. Kohtuuttomuuden arviointi tapauskohtaisesti voisi johtaa epäyhtenäiseen soveltamiskäytäntöön ja vaarantaa asiakkaiden tasapuolista kohtelua. Voimassa olevan lain sanamuoto ei sisällä kohtuuttomuuden arviointia ja on siitä syystä tarkoituksenmukaisemmin muotoiltu. Esitysluonnoksen 11 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Arviointiin sisältyy mahdollisuus ottaa huomioon myös kohtuuttomuus.

Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävän maksun (niin sanotun sakkomaksun) perimisen ikäraajaksi asetettu asiakkaan 15 vuoden ikä on perusteltua siirtää esitetyllä tavalla asetuksesta lain tasolle. On hyvä, että tietosuojaan ja salassapitoon liittyvä sääntely on myös otettu esitysluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa huomioon 15–17-vuotiaiden kohdalla.

Sakkomaksun periminen edellyttää varauksen yhteydessä asiakkaan informointia sakkomaksun perimisen mahdollisuudesta siten, että asiakas ymmärtää asian sisällön. Asiakkaan riittävän ymmärtämisen määrittäminen ja todentaminen saattaa tuottaa vaikeuksia, jos informaation sisältö ja ymmärtäminen myöhemmin kiistetään. Tästä syystä on perusteltua, että pykäläehdotuksen 1 momentin toiseksi viimeinen virke poistetaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotettu sääntely tilanteissa, joissa kunta on varannut palvelun asiakkaille, on lähtökohtaisesti kannatettava. Soveltaminen edellyttää kuitenkin perusteluihin tutustumista, joten momentin sanamuotoa tulee tästä syystä täsmentää.

Ehdotetut muutokset, jotka koskevat käyttämättä jätetyistä palveluista perittäviä maksuja, ovat palvelujen käyttöasteen kohentamiseksi kannatettavia.

5 § Maksuttomat terveyspalvelut / Avgiftsfria hälsovårdstjänster

Pykäläesityksessä on otettu huomioon puutteita ja epäkohtia, joita käytännön toiminnassa on havaittu. Tämä on linjassa tasa-arvoisen sosiaali- ja terveyspolitiikan kanssa, jossa pyritään hoidon esteiden poistamiseen ja ennaltaehkäisevään perusterveydenhuoltoon.

Kasvava maksuttomien palvelujen valikoima lisää todennäköisesti näiden palvelujen kysyntää ja käyttöä.

6 a § Maksukatto / Avgiftstak

Maksukaton säännösten siirtäminen asetuksesta lain tasolle on kannatettavaa lainsäädännön selkiyttämiseksi. Pykälässä on perusteltu täsmennyksiä muun muassa lyhytaikaisen laitoshoidon tai laitospalvelun maksujen huomioimisesta maksukatossa.

Jatkossa maksukattoon sisältyisi lyhytaikainen laitoshoido, mutta ei lyhytaikaishoitoa palveluasumisessa. Tämä asettaisi asiakkaat eriarvoiseen asemaan, sillä laitoshoidon vähentämisen myötä entistä useammin lyhytaikaishoitoa järjestetään palveluasumisyksiköissä.

Esityksen mukaan kunta voi kerätä välttämättömiä tietoja asiakkaan maksukaton täyttymisen seuraamiseksi. Asiakas saa näin nopeammin päätöksen maksukaton täyttymisestä, kun tietojen keräämiseen ei tarvitse joka kerta pyytää erikseen lupaa. Tämä helpottaa viranomaistyötä.

Maksukaton seurantavelvollisuus olemassa olevilla järjestelmillä ei ole mahdollista. Tämän vuoksi asiakkaan oma seurantavelvollisuus on hyvä asia. Selvyyden vuoksi olisi perusteltua siirtää maksujen seuranta koskeva asiakasmaksuasetuksen sääntely asetuksesta lakiin.

Toimeentulotuesta maksetut asiakasmaksut otetaan huomioon laskettaessa maksukaton kertymistä. Tämä on perusteltua toimeentulotuen viimesijaisuus huomioon ottaen.

7 b § Palvelun pitkäaikaisuus / Servicens långvariga karaktär

Otsikointia on tarpeen muuttaa säännöksen sisältöä paremmin kuvaavaksi.

Pykälässä on perusta sosiaalihoitolain 21 §:n mukaisten asumispalvelujen maksujen määräytymiselle. Voimassaolevassa lainsäädännössä ei ole säädetty kyseisten palvelujen asiakasmaksuista. Muutos on merkittävä erityisesti yhdenvertaisuuden kannalta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa on syytä korjata virkkeen sanamuotoa: "... maksua ei kuitenkaan saa periä ... lääkinnällisestä kuntoutuksesta laitoksessa, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettua kuntoutusta laitoksessa eikä lastensuojelulain 57 §:ssä tarkoitettua laitoshuollosta." Sanamuoto pitänee olla: "... annetun lain 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettua kuntoutuksesta laitoksessa eikä ..."

7 c § Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu / Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård och långvarig sluten vård

7 b §:n kommentit soveltuvin osin.

10 b § Pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta ja pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevat tulot / Inkomster som utgör grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård och för långvarig sluten vård

Pykäläehdotuksen 2 momentissa esitetään tuloverolain 92 §:ssä tarkoitettujen verovapaiden sosiaalietuuksien huomioimatta jättämisestä asiakasmaksun perustana olevan tulon määrittämisessä. Esitetty tuloverolain 92 §:ään viittaaminen on perusteltua sujuvan toimeenpanon ja selkeämmän lainsäädännön kannalta kuten kyseisen säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan.

Muutos parantaa myös veteraanien asemaa, koska ylimääräistä rintamalisää eikä myöskään veteraanilisää huomioitaisi jatkossa enää tuloina. Pykälän yksityiskohtaiset perustelut eivät täsmää veteraanilisän osalta. Perusteluissa sivulla 65 todetaan, että veteraanilisästä säädetään erikseen pykälän 2 momentissa. Näin ei nyt luonnoksessa ole.

10 c § Tuloista tehtävät vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa / Avdrag från inkomsterna för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård och långvarig sluten vård

Esitetty sääntely tosiasiallisten asumismenojen huomioimisesta on lähtökohtaisesti hyvä ja selkeä.

Pykäläehdotuksen 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tuloista vähennettävistä todellisista asumismenoista ennen pitkäaikaiseen tehostettuun palveluasumiseen, perhehoitoon tai laitoshoittoon siirtymistä. Vähennyksenä otettaisiin huomioon omistusasunnon kulut kuudelta kuukaudelta, vuokra-asunnon vuokra irtisanomisajalta ja asumisoikeusasunnon käyttövastike kolmelta kuukaudelta. Perusteluista ilmenee kuitenkin sekä omistus- että vuokra-asunnon osalta, että kyse on enintään kuuden kuukauden ajasta omistusasuntojen ja enintään kuukauden ajasta vuokra-asuntojen osalta. Samaa tarkoitettaneen myös asumisoikeusasuntojen kohdalla. Lisäksi on syytä säätää, että kyse on enimmäisajoista, joilta aiheutuneet asumismenot huomioidaan.

Esitysluonnoksen 3 momentin sanamuoto ja säännöksen yksityiskohtaiset perustelut jättävät epäselväksi, miten asiakkaan todelliset asumismenot tosiasiallisesti huomioitaisiin asiakasmaksua määritettäessä asiakkaan siirryttyä säännöksessä tarkoitettuihin palveluihin. Säännöstä perusteluineen tulee täsmentää.

10 d § Tuloista tehtävät erityiset vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa perhehoidossa / Särskilda avdrag från inkomsterna för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig familjevård

Säännöksen 1 momentissa ehdotetaan otettavaksi huomioon vähennyksinä kohtuulliset asumismenot tehostetun palveluasumisen maksun määrittämisessä. Kunnalla on mahdollisuus vaikuttaa tehostetussa palveluasumisessa asiakkaalle aiheutuviin maksuihin. Asumismenojen tulee olla asiakkaalle lähtökohtaisesti kohtuulliset, minkä vuoksi asumismenot tulee ottaa huomioon pääsääntöisesti todellisen määräisinä.

Säännöksessä esitetään huomioitavaksi lääkekustannuksia enintään sairausvakuutuslain 5 luvun 8 §:ssä tarkoitetun vuosiomavastuun suuruisena. Esitys on hyvä, koska valtaosalla asiakkaista on suuria lääkekustannuksia.

10 e § *Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävä maksu / Avgift för fortlöpande och regelbunden service i hemmet samt för långvarig boendeservice*

On perusteltua siirtää jatkuvaa ja säännöllistä kotona annettavaa palvelua koskeva sääntely asetuksesta lain tasolle.

Pitkäaikainen asumispalvelu tulisi uudistuksessa kokonaan sääntelyn piiriin ja maksun määräytyminen perustuisi palvelua koskevaan päätökseen kirjattujen palvelutuntien lukumäärään sekä pykälässä säädettyihin tuloarajoihin ja maksuprosentteihin. Esitetty sääntely selkeyttäisi asiakasmaksun määräytymisen perusteita. Koska asiakasmaksun määräytyminen muuttuisi täysin, on vaikea arvioida muutoksen vaikutuksia asiakkaan tilanteeseen tai kunnan talouteen. Ehdotettu maksuprosentin muuttuminen tunneittain aiheuttaisi runsaasti hallinnollista työtä, koska palvelutunnit voivat vaihdella asiakaskunnassa.

Pykäläehdotuksen perusteluissa jatkuvasta kotona annettavasta palvelusta ja pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävää maksua koskevassa esimerkissä sivulla 71 perusteluissa on yksinasuvan tuloraja 690 euroa/kk, kun se taulukossa on 588 euroa/kk ja samoin tulorajaa koskevan 3 momentin perusteluissa sivulla 70. Tämä on syytä korjata.

10 f § *Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävän maksun perusteena olevat tulot / Inkomster som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden service i hemmet samt för långvarig boendeservice*

Tulosidonnaisten asiakasmaksujen perusteena olevien tulojen huomioiminen yhdenmukaisin perustein selkeyttää asiakasmaksun määrittelyä.

10 g § *Tuloista tehtävät vähennykset jatkuvassa ja säännöllisessä kotona annettavassa palvelussa sekä pitkäaikaisessa asumispalvelussa / Avdrag från inkomsterna för fortgående och regelbunden service i hemmet samt för långvarig boendeservice*

10 f §:n kommentit. Myös vähennysten osalta linja selkeytyy yhdenmukaisen sääntelyn myötä.

10 h § *Tukipalvelut ja asumispalveluun liittyvät palvelut / Stödtjänster och tjänster i samband med boendeservice*

Ehdotettu tukipalvelujen ja asumispalveluun liittyvien palvelujen sääntely lain tasolla selkeyttää asiakasmaksujen määrittämistä ja vähentää päällekkäisten maksujen perimisen mahdollisuutta. Sääntely on tarpeellinen asiakkaan oikeusturvan kannalta. Asiakkaan asemaa kohentaa myös mahdollisuus alentaa tai jättää perimättä tukipalvelusta ja asumispalveluun liittyvistä palveluista perittäviä maksuja.

Pykälää on syytä täsmentää lisäämällä sanat "asiakassuunnitelmaan kirjatuiista" seuraavasti: "...lisäksi kunta tai kuntayhtymä saa periä asiakkaalta kohtuullisen maksun asiakassuunnitelmaan kirjatuiista erillisistä..."

10 i § Laskennallinen metsätulo / Kalkylerad inkomst av skog

Laskennallisen metsätulon huomioiminen lain tasolla kaikissa tulosidonnaisissa maksuissa on perusteltua, kun aiemmin se on otettu huomioon asetuksen perusteella jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun ja pitkäaikaisen laitoshoidon palvelun maksuja määrättäessä. Tämä yhdenmukaistaa maksukyvyyn mukaan määräytyviä maksuja.

10 j § Maksun määrääminen ja tarkistaminen / Bestämmande och justering av avgift

2 b §:n kommentin toinen kappale.

10 k § Palvelun keskeytyksen vaikutus asiakasmaksuun / Hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften

Palvelun keskeytyksien määrittelemine lain tasolla on hyvä uudistus.

11 § Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen / Nedsättning och eftergift av avgift

Voimassa oleva 11 §:n 1 momentti velvoittaa alentamaan maksua tai jättämään sen kokonaan perimättä, jos se vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä. Ehdotettu 1 momentti velvoittaa arvioimaan jo maksua määrättäessä, vaarantaisiko maksun periminen asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon edellytyksiä.

Koska maksun alentaminen on ensisijaista suhteessa viimesijaiseen toimeentulotukeen, on selvyden vuoksi hyvä, että asiasta on nimenomainen säännös pykälän 2 momentissa ja että 3 momentissa on säädetty velvollisuus ilmoittaa asiakkaalle oikeudesta maksun alentamiseen. Tässä olisi syytä säätää erikseen siitä, että maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä tulisi antaa hallintolain mukainen valituskelpoinen päätös. Näin siitä huolimatta, että päätöksentekovelvollisuus on mainittu yksityiskohtaisissa perusteluissa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee korvata virheellinen ilmaisu "alentamatta" ilmaisulla "alentamisesta" sivulta 79.

Säännös muuttuu aiempaa velvoittavammaksi. Asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevien päätösten määrän voi arvioida kasvavan. Tästä seuraa asiakasmaksutuottojen väheneminen.

Pykäläehdotuksen 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä, jos maksun periminen vaarantaisi asiakkaan lakisääteisen elatusvelvollisuuden tai muun elatusvastuun toteuttamista. Muun elatusvastuun määrittely yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi lain soveltamisen kannalta tärkeää.

Lisäksi lain soveltamisen kannalta olisi selvennettävä asiakasmaksun antamista ja perimättä jättämistä koskevaa ehdotusta. Miten tulisi toimia esimerkiksi niissä tilanteissa, kun asiakkaan toimeentulon edellytykset vaarantuvat tosiasiallisesti hyvin suurista asumismenoista eikä asiakasmaksuista, mutta käytännössä toimeentulon edellytysten vaarantuminen ilmenee asiakasmaksun määräämisen yhteydessä? Toimeentulotuessa on säännelty hyväksyttävät asumismenot, mutta vastaavaa sääntelyä ei ole asiakasmaksun alentamisen ja perimättä jättämisen osalta.

13 § Muulta kuin Suomessa asuvalta perittävä maksu / Avgift av dem som inte är bosatta i Finland

Esitysluonnoksessa esitetään laajennettavaksi laittomasti maassa olevien henkilöiden maksuttomia palveluja. Näitä palveluja ovat eräät tartuntatautilaissa tarkoitettut rokotukset sekä yleisvaarallisen tartuntataudin kiireellinen hoito ja raskaana olevien HIV-positiivisten terveydenhuolto. On perusteltua säätää asiasta laissa erityisesti kansanterveydellisistä syistä.

14 § Tulojen, korvausten tai saamisten periminen kunnalle tai kuntayhtymälle / Uppbärande av inkomster, ersättningar eller fordringar till kommunen eller samkommunen

Ei kommentteja.

14 a § Viranomaisten tiedonsaantioikeus / Myndigheternas rätt att få upplysningar

Säännöksen 1 momentti mahdollistaa sanamuotonsa mukaisesti sen, että kunnalla on jatkossa oikeus saada asiakkaan taloudellista asemaa koskevat ja asiakasmaksun suuruuden määräämistä varten tarvittavat tiedot suoraan siinä mainituilta toimijoilta. Tämä edistää heikoimmassa asemassa olevan asiakaskunnan asiakasmaksun määrittämistä palvelun alkuvaiheessa, jolloin takautuva laskutus vähenee.

Lisäksi olisi harkittava, katsotaanko aiheelliseksi lisätä tekijänoikeusjärjestöt 1 momentissa tietoja antamaan velvoitettuihin toimijoihin.

Säännösehdotuksen 3 momentin mukaan pyyntö asiakkaan taloudellista asemaa koskevan tiedon saamisesta rahalaitokselta edellyttää lautakunnan nimeämän viranhaltijan päätöstä. Säännökseen on syytä lisätä, että kyseiseen viranhaltijan päätökseen saa vaatia oikaisua. Asiaa koskee korkeimman hallinto-oikeuden 30.11.2006 antama päätös (2006:92), jossa oli kyse muun muassa oikeudesta hakea muutosta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 2 momentissa tarkoitettuun viranhaltijan päätökseen pyytää asiakkaan taloudellisia tietoja rahalaitokselta toimeentulotukea koskevassa asiassa. KHO katsoi, että kyseessä on valituskelpoinen ratkaisu.

15 § Muutoksenhaku / Ändringssökande

Esitystä tulee täydentää sen 1 momentin osalta siten, että siinä viitataan niihin pykäliin, joissa säädetään maksua koskevasta päätöksestä ja laskusta. Lisäksi 1 momenttiin tulee lisätä oikeus muutoksenhakuun 14 a §:n 3 momentissa säädetystä päätöksestä.

Esitysluonnoksen kohdassa 2.2.5 sivulla 25 on todettu ”Mainitussa asiakasmaksulain momentissa (tarkoittaa voimassa olevaa 15 §:n 2 momenttia) säädetään valitusluvasta oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen ...” Mainitussa 15 §:n 2 momentissa ei säädetä valitusluvasta, vaan oikeudesta hakea muutosta oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen. Esityksen perusteluja on syytä täsmentää tältä osin.

Esityksen 14 §:ssä ehdotetaan tulojen, korvausten tai saamisten perimistä kunnalle ajalta, jolloin asiakas saa tehostettua palveluasumista, perhehoitoa tai laitoshoidoa. Perimisestä on tehtävä ehdotuksen 15 §:n mukaan oikaisuvaatimuskelpoinen päätös. Oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä asiakkaalla on oikeus valittaa hallinto-oikeuteen. Kansaneläkelain 63 §:n 1 momentin mukaan hakijalle on annettava kirjallinen päätös, kun etuus maksetaan asiakasmaksulain 14 §:n perusteella kunnan toimielimelle. Lain 77 §:n 2 momentti oikeuttaa Kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymättömän valittamaan päätöksestä sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan ja lautakunnan päätökseen tyytymätön voi valittaa vakuutusoikeuteen. On mahdollista, että hallinto-oikeus ja vakuutusoikeus antavat keskenään ristiriitaiset päätökset. Asia on syytä ottaa huomioon esityksen jatkovalmistelussa.

Voimaantulo (alustava voimaantuloajankohta 1.1.2021) Ikraftträdande

Lainmuutoksen voimaantulo 1.1.2021 ei ole realistinen ottaen huomioon aika, joka tarvitaan pelkästään muutoksen edellyttämään henkilöstön koulutukseen, ohjeiden laatimiseen ja asiakastietojärjestelmien muutokseen. Lisäksi esimerkiksi 2 a §:stä aiheutuu tarve uusia ostopalvelusopimukset sekä laskutusjärjestelmien tekninen päivitys. Ostopalveluina järjestetään paljon pitkäaikaista asumispalvelua, jota koskevan uuden sääntelyn toimeenpano vaatii aikaa.

Salminen Kaarina
Helsingin kaupunki - Kaupunginhallitus 23.3.2020 § 207